

Catalunya i l'estoïcisme

De totes les escoles i tendències filosòfiques gregues i romanes posteriors a Plató i Aristòtil —els cinics, els epicuris, els estoics, els escèptics i els neoplatònics—, sembla que la que més convindria en aquests moments a la ciutadania catalana, especialment a la que creu o creia en el “procés”, és l'estoïcisme. Per això ens afanyem a recomanar al lector, abans d'argumentar res, la lectura d'una magnífica antologia sobre el pensament estoic, preparada i prologada per un novel·lista barceloní de renom, Gonzalo Torné: *Estoïcisme: De la 'stoa' a Marco Aurelio, Epicteto, Sèneca y Marco Aurelio* (Hermida Editores, 2022). Les traduccions són de Marcos Brull, però no se'ns informa enlloc sobre les edicions originals, gregues i llatina, de les versions, que són bones, a manca d'una comparació detinguda amb les fonts corresponents. Sigui com sigui, la idea de reunir en un volum una antologia del pensament estoic és molt bona, i així va fer-ho, ja fa decenni, la col·lecció francesa de La Pléiade, amb traduccions i comentaris d'Émile Bréhier. No és que hi hagi una gran diferència entre el pensament d'Epictet, el de Sèneca i el de Marc Aureli, però és bo adonar-se que entre la mort d'Aristòtil i els segles I-II l'escola filosòfica que va tenir més anomenada va ser l'estoica: possiblement perquè incloïa una dimensió ètica no estranya a la bona marxa de la polis, la societat i l'estat.

Els catalans esperançats, o frustrats, o desenganyats, trobaran consol i una guia de conducta exemplars en la filosofia dels estoics. No ens convindria, ara, assolir les fites descarades d'un Diògenes, el de la tina —que, per cert, no tenia res de res llevat de l'aixopluc, un mantell i un fanalet per “trobar un home”, elements que haurien hagut de configurar una “síndrome” molt diferent de la que ha generat—, que va ser un desvergonyit i un impudent absolut, fins al punt de comportar-se tranquil·lament com un *kynikos*, és a dir, com un gos: pixava i cagava allà on volia, davant de tothom, i, encara més indecorós, es masturbava feliçment als llocs públics. No ho fèssim, això. Ens aniria bé, això sí, practicar com els cinics l'*atúfia*, que vol dir ‘claredat mental’ (no viure amb el pensament ennuvolat). Tampoc no ens convé tornar-nos escèptics, ni epicuris —que no eren el mateix que els hedonistes, com pensa molta gent—, encara que aquests, com els cinics i els estoics —en això coincideixen quasi totes les ètiques postaristotèliques—, pregonaven també l'*apatheia* (avui en diem “apatia”) —és a dir, allunyar-se de passions que poden dominar-nos—, l'*eudaimomia* (benestar, felicitat) i, especialment, l'*ataraxia* (diguem-ne impertorbilitat).

El llibre que hem dit consisteix en una tria molt intel·ligent de passatges dels tres autors canònics de l'*stoa* tardana, i el lector, com també hem assenyalat, s'adonarà que es tracta d'una filosofia que no va deixar de fer fortuna a tots els segles futurs de la cultura europea, com demostren els eremites i estilites cristians, i més tard Montaigne —que va escriure als *Essais* el mateix que Ciceró: “Filosofar és aprendre a morir”.

Llegirà en el *Manual o Enchiridion* d'Epictet que el millor que es pot fer en aquesta vida —ara, encara més— és amagar-se, ser ignorat pel “comú”: “El veritable savi passa desapercbut”. I llegirà que res no s'ha de desitjar amb massa braó (com ara la independència), que cal “evitar els ju-

raments” i no anar mai a “eventos”, per dir-ho en llenguatge actual, ni a banquets (s'hi bevia massa, com explica Petroni, contemporani).

En Marc Aureli —que al llibre apareix abans que Sèneca, encara que li és cent anys posterior—, hom llegirà que hem de “tolerar els ignorants i els que parlen sense pensar en el que diuen”; que cal no acceptar les opinions comunes ni les frases fetes (o els eslògans), perquè resulta fàcil entendre com a cosa veritable qualsevol cosa que és dita i repetida fàcilment; i encara: “Venera el teu intel·lecte. Tot resideix en la intel·ligència. No permetis que la teva guia interior trobi en la teva ment opinions incoherents amb la naturalesa o contràries a la raó”, “No et sumis a les opinions que defensen les persones impertinents”, “Tot és efímer; el record és amb prou feines un fantasma del passat”; i encara,

Torné ha fet una bona tria de les ‘Consolacions’ de Sèneca.

Els catalans esperançats, o frustrats, o desenganyats, trobaran consol i una guia en la filosofia dels estoics

com diuen tots els estoics: “Prepara't per a ben morir; sigues just i estigues amb pau amb tu mateix i amb els que t'envolten”.

De Sèneca, Gonzalo Torné ha fet una bona tria de les seves *Consolacions*, i, en especial, de les cartes a Lucili, que són moltes i estan totes editades en català (Bernat Metge) i en castellà. No cal esmentar cap passatge del de Còrdova, perquè tots van a parar a prendre's la vida amb serenitat i prudència, considerar la mort com un fenomen inherent a l'existència terrenal (no a l'altra), o no adelerar-se per obtenir honors, càrrecs i guanys. També: no desitjar cap altra independència que la de la pròpia ment i menar una vida passadora, sense fer-se mal a si mateix ni fer-ne als altres. Sèneca no va poder corregir els errors de la política de Neró, de qui va ser conseller; i, damunt, com que al final es va girar contra ell, va ser invitat a suïcidar-se: era un home d'honor i va fer-ho.

En suma: una gran lliçó per a moments d'esperança, de frustració i de desengany.